

“L’herència que avui dia queda del franquisme és el Partit Popular”

Josep Fontana (Barcelona, 1931) és professor emèrit de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. Al llarg de la seva carrera com a historiador ha estudiat diversos aspectes del franquisme.

—Quines raons personals i professionals expliquen que Franco, als trenta-tres anys, es convertís en el general més jove d’Europa?

—S’explica per la situació que es vivia a la guerra del Marroc, que permetia un ràpid ascens per uns mèrits que es definien d’una manera molt ambigua i confusa. De fet, gairebé tots els militars que hi van lluitar van pujar de grau.

—Tot i així, Franco devia tenir alguna qualitat que afavorís l’ascens...

—Franco era un individu decidit, amb una gran valentia personal i molta ambició. Havia sortit de l’acadèmia militar amb una qualificació molt baixa, però estava disposat a ascendir i ho va aconseguir.

—D’on sorgia aquesta gran ambició?

—Deuria néixer de la seva situació personal, ja que de jove era un noi de petita estatura i procedia d’una família desfeta. Per tant, tenia motius que el podien empènyer cap a la superació personal.

—L’etapa africana va forjar el seu caràcter?

—És lògic que el devia influir, ja que hi va aprendre una forma molt concreta de fer la guerra. Tota la seva fama i la seva carrera es basaven en la seva actuació a l’Àfrica. Els africanistes van entendre la Guerra Civil com una guerra colonial i es van limitar a aplicar a Espanya el mateix que feien al Marroc.

—És cert que el seu pare el va menystenir tota la vida i que això

Amb motiu del trentè aniversari de la mort de Franco, EL TEMPS ha parlat amb l’historiador i col·laborador d’aquest setmanari Josep Fontana per fer un balanç sobre la figura del dictador, com ja avançàvem la setmana passada en el reportatge “Franquistes i col·laboracionistes als Països Catalans”

va exercir una influència molt negativa sobre la personalitat de Franco?

—Franco no va tenir mai una bona relació amb el seu pare, que va abandonar la família. Això el degué marcar. De fet, quan Franco va escriure la novel·la *Raza* es va inventar la mena de família que hauria volgut tenir.

—També s’ha dit que el seu pare pertanyia a la maçoneria i que això explica l’obsessió de Franco contra aquestes associacions...

—És un tema complicat. Franco va explicar a un dels seus metges la història d’algú a qui se li havia rebutjat l’ingrés a la maçoneria perquè tenia una dona molt religiosa. Tot i que no hi ha elements per comprovar-ho, podria ser que aquesta persona de qui parlava fos ell mateix.

—Carmen Polo va ser decisiva en algun aspecte de la seva vida?

—El matrimoni va influir Franco perquè Carmen Polo era una dona molt ambiciosa i devota. Segurament va ser ella qui el va fer entrar en la via de l’observança religiosa. El casament també li va permetre de tenir un cert grau d’avenç social.

—Com s’explica que Franco, que sovint era ridiculitzat amb el sobrenom de “Franquito” pels altres generals, arribés a convertir-se en el seu líder?

—Això de “Franquito” era simplement referit al seu físic, ja que era molt baix. Però molt aviat va demostrar que ningú no se’l podia prendre en broma. Un militar africanista em contava que la primera vegada que Franco, amb la seva veu aflautada, va manar un batalló, hi va haver alguna rialla entre la tropa. Aleshores Franco va fer marxar el batalló a pas lleuger fins a deixar-los tots esgotats perquè sabessin amb qui tractaven.

—També es diu que al menjador va matar d’un tret un soldat que s’havia queixat pel menjar...

—Sí. És una cosa certa i coneguda que Franco va cometre una execució de forma del tot il·legal per mantenir la disciplina. Era un individu dur i seriós, però també cal situar-lo en un medi, el de la legió, on tot devia semblar poc per mantenir la disciplina.

—Fos com fos, en alguns aspectes Franco es mantenia una mica al marge dels altres generals que, a pesar de tot, el van acabar reconeixent com a líder. Com s’explica això?

—En el moment de la planificació del cop d’estat es va triar Sanjurjo com a líder, que era més gran que Franco i que militarment tenia més categoria. Un cop mort Sanjurjo, el moviment va quedar escapçat. En aquell moment Franco tenia un factor de pes a favor seu: l’ajut alemany va arribar gràcies a ell.

—Manuel Azaña, ministre de la Guerra i posterior president del Govern espanyol, va infravalorar Franco?

—Azaña infravalorava tots els militars i creia que els tenia controlats. L’error d’Azaña va ser no saber veure el que els militars estaven disposats a fer.

—El fet que Franco allargués la Guerra Civil deliberadament per as-

segurar-se el control polític d'Espanya és una mostra de la seva crueltat?

—Hitler i Mussolini estaven impacients per acabar la guerra al més aviat millor, en canvi Franco la feia d'una manera molt metòdica. No en tenia prou de dominar el territori, sinó que volia establir el seu control sobre tota la gent que hi vivia, assegurant-se que el darrere quedava net d'enemics potencials.

—Això demostra, doncs, que era un home cruel?

—Franco era un individu completament fred davant la mort dels altres. En molts dels seus escrits es pot veure que tot el que fa referència a la mort és vist amb una gran indiferència. En el moment d'esclatar la guerra va deixar, fins i tot, que matessin un cosí seu que no es va posar del seu costat. Quan li van comunicar la mort del general Mola també va mostrar una gran fredor.

—De totes maneres, mai no s'ha pogut saber si darrere les morts de Sanjurjo i Mola hi havia la mà de Franco...

—La cadena de morts que van permetre Franco arribar al poder van ser una sèrie de coincidències, tot i que el cas de Mola és més confús. Potser en el cas de José Antonio Primo de Rivera podia haver fet alguna cosa per evitar-ho, però tampoc no li convenia tenir un rival polític.

—Els seus incondicionals li reconeixen uns grans dots militars, mentre que els detractors diuen que era un pessim estrateg. Vostè on el situa?

—És difícil dir-ho, en primer lloc perquè les diferències entre els dos exèrcits, quant a equipament i formació de la tropa, eren molt grans.

—Es pot equiparar, però, Franco amb Hitler i Mussolini pel que fa a aptituds i capacitat de lideratge?

—La diferència és claríssima. Hitler i Mussolini van arribar al poder després d'haver guanyat unes eleccions, és a dir, havent convençut una part considerable de la població i havent format partits polítics amb una àmplia mobilització.

—El fet que Franco es mantingués tants anys al poder va ser fruit de la conjuntura o dels seus mèrits?

—És fruit, en primer lloc, del fet que el franquisme va eliminar qualsevol capacitat de resistència, però també s'explica perquè, en acabar la Segona Guer-



ra Mundial, les potències guanyadores van dir que si els espanyols no volien Franco, que el fessin fora ells mateixos.

—El Franco salvador en què molta gent va creure, i encara creu, va existir realment o va ser un mite que ell va construir?

—Per a molta gent, sobretot empresaris i propietaris agraris, Franco va ser una garantia d'estabilitat. El que passa és que al final la seva negativa a adaptar-se als nous temps el va convertir en un obstacle. Els mèrits de la seva decisió de no entrar a la Segona Guerra Mundial són dubtosos, ja que no està gens clar que no hi volgués entrar. Hitler no va voler un aliat a qui havia d'armar, alimentar i que, a més, demanava territori a l'Àfrica com a botí de guerra.

—Quins serien, al seu parer, les seves principals virtuts i defectes?

—Em costa molt veure-li virtuts. Potser sí que era un excel·lent cap de família, amb un cert sentit de l'humor gallec, però, pel que fa al país, Franco és el responsable d'un retrocés considerable.

—En un hipotètic judici del Tribunal Penal Internacional, Franco seria declarat criminal de guerra?

—És obvi que la quantitat de crims realitzats per Franco durant i després de la Guerra no permeten pensar que ningú pogués dir que fossin disculpables. Molta gent amb menys responsa-

bilitats pel que fa a morts han estat condemnats.

—Trenta anys després de la seva mort, Espanya ha superat el franquisme?

—Quan les coses duren, tant deixen ferides que costen molt de curar. De ferides d'aquestes, en queden moltes.

—O sigui que les dues Espanyes del 36 encara existeixen...

—En la societat espanyola hi continua havent fractures considerables. Això explica que un projecte moderadament reformista com el del PSOE no tingui un suport massiu. Si encara es corre el perill que un dia el PP pugui tornar al poder en unes eleccions generals, vol dir que aquest país encara no ha après la lliçó de la Guerra Civil.

—Hi ha qui diu que el que avui dia queda de Franco està representat pel rei, el seu successor. Hi està d'acord?

—No. La història del rei i dels esforços que ha hagut de fer per acontentar tothom és complicada. Però, és evident que el rei, un cop va assumir el poder, va seguir la pròpia via per mantenir-s'hi. En tot cas, el que queda d'herència del franquisme avui dia, de manera més clara, és el Partit Popular. El PP és el que podria haver sortit dels intents de continuar el franquisme sota noves formes.

Xevi Camprubí